

Tutkimuksia kivi-kautisella asuinpaikalla Ranuan pitä-
jän Ranuan kylässä Kolonenäkkeen niemellä.

Kertomukseen kuuluu 5 valokuvaa, 6
karttaa, H.M. 1. 7891 ja 8058:1 - 70
sekä 21 liitettä.

Löytöhisto-
riikki.

Syyskuussa 1921 lähetti maanmittausinsinööri K. Nurmela Kansallismuseoon kivituuran, jonka hän ilmoitti löytäneensä saman v:n elokuussa Ranuan pitäjältä Ranuanjärven Kolonenäkkeen niemestä soranottopaikan aluetta paaluttaessaan (7891). Myöhemmin saapui Oulun läänin maaherralta 19 p. syyskuuta 1921 päivätyssä kirjeessä n:o 10,221 mainittua soranottopaikkaa koskeva asiakirjavihko Muinaistieteelliselle Toimikunnalle lausunnon antamista varten asiassa, paalutetulla alueella kun oli tavattu, paitsi mainittua kivi-kauden esinettä, myös maakuoppia, jonka johdosta paaluttajat olivat päätelleet niemellä löytyvän kivi-kautisen asuinpaikan, kuten lähemmin selviää tähän myötäliitetystä paaluttamistilaisuudessa tehdyn pöytäkirjan jäljennöksestä (liite 1).

Kun myöhäinen vuodenaika silloin oli jo epäedullinen paikan tutkimiselle, ilmoitti Toimikunta - saatuaan asiassa suullisia tietoja paikkakunnalla syntyneeltä kansanedustaja Lohelta - kirjeessään n:o. 610 (30 p. syysk. 1921) maaherralle, että soranotto, jos tarve sitä välttämättömyydellä vaatii, voi paikalla tapahtua toistaiseksi järven rannalla, ei kuitenkaan laajemmalti kuin l.m:n leveydeltä, ja että lopullinen lausunto asiasta voitaisiin vasta antaa, senjälkeen kun joku Toimikunnan virkamies on ensi kesänä suorittanut paikalla tutkimuksia. Tämä tutkimus joutui kesämatkaohjelmaa

Kolonenäkkeen k. SMU:n IX, s. 117, ja H. M. Verif. 3296 (Kaarlo Mölaseen Kartta ja selostus).

v:ksi 1922 laadittaessa allekirjoittaneen tehtäväksi.

Topogra-
fiaa.

Ranuan kunta, jossa tässä puheeksituleva löytöpaikka sijaitsee, on äskettäin muodostettu osista Simon, Rovaniemen ja Pudasjärven pitäjistä. Pitäjän kirkonkylä on Ranuanjärven rannalla. Ranuanjärvi on Iijoen vesistön latvajärviä; vedet virtaavat siitä Ranuanjokea myöten Siuruanjokeen, jonka kautta ne edelleen laskevat Iijokeen. Kolonenäke, jolla löytöpaikka sijaitsee Ranuankylän (n:o 2¹) Lohen Keskitalon maalla, on Ranuanjärven WNW-päähän lännestäpäin pistävä niemeke; niemen eteläpuolella on Multilahti, pohjoispuolella, hieman etäämpänä, jyrkkätörmäinen Kangasoja. Niemi on runsaasti $\frac{1}{2}$ km pitkän vierinkiviharjanteen itäpää. Korkeus on 4,5 - 7 m yli Ranuanjärven pinnan, etelärinne on pohjoissivua jyrkempi. Valtion hiedanottoalueeksi lunastettavaksi aiotun, pyykeillä 1-4 merkityn $\frac{1}{2}$ ha:n suuruisen palstan asema niemellä selviää kartoista 1 - 2. Tällä palstalla ja vielä kärjempänäkin niemellä on muutamia isohkoja maakuoppia, joista kohta tarkemmin. N. 300 metr. länteen aiotusta soranottopalstasta on harjulla Ranuan hautuunmaa. Hautuunmaa-aitauksen vieressä, sen itäpuolella, on harjun laella ainakin 4 isohkoa ja syvää, jotakuinkin pyöreätä maakuoppaa, - paikkakuntalaisten arvelun mukaan peuranpyyntikuoppien jäännöksiä -, jotka eivät näytä kovinkaan vahoilta ja jotka voivat tietysti olla kivikautta paljonkin myöhempiä. Hautuunmaan pohjoispuolella on taas Kangasojan varrella, ojan etelärannalla, saman kankaan kielekkeellä pari kolme äskennämainittuja maatunempaa isohkoa "pyydyskuoppaa" sekä pienempiä syvennyksiä, jotka viimeainitut voivat mahdollisesti olla kivikautisen asutuksen jälkiä. Kolmisen maatunutta pyydyskuoppaa on vielä alempanakin Kangasojan varrella samalla ojan eteläisellä rantatörmällä. Kaikki tässä mainitut kuopat ovat samalla kangasharjanteella, kuin Kolonenäke; harjannetta rajoittaa lännessä ja lounaassa suomaat. Kankaan länsipää kuuluu valtiolle (Yli-Simon hoitoalueeseen). - N. 25 m Kolonenäkkeellä olevasta vanhasta hietakuopasta (ks. kartta 2) luoteeseen on samaisella harjulla vielä n. 2 m:n läpimittainen kiviraunio, koottu latuskivistä, joissa näkyy tulen jälkiä, ehkä muinaisen kalapirtin kiuas (vrt. kertomustani Ranuan Pirttisaaren kiukaista topogr. arkistossa).

Maakuo-
pat y.m.

"Vanha hie-
takuoppa."

Kolonenäkkeen etelärinteellä, niemen tyvessä, on heti pyy-
kitetyn uuden soranottoalueen länsipuolella isohko vanha hietakuoppa (kartta 2, kuvat 1 ja 2). Sen reunoja tarkastelemalla selvisi heti, että niemellä on tosiaankin ollut kivikautista asutusta. Hietakuopan sekä ylä- eli pohjoisreunalla että länsireunan yläosassa - sillä matkalla kun se leikkaa harjun päällystää - oli selvää kivikautista kulttuurikerrosta, joskin vain ohuella, näkyvissä (ks. karttaa 2). Vahvinta oli tämä kulttuurikerros β :lla merkitystä kohdasta alkaen länteen ja lounaaseenpään, missä se oli paikoin punertavaa ja sisälsi palaneita luumuruja ja kvartsi-iskoksia. Parissa kohden - merkityt kartalle n:o 2 α :lla ja β :lla - oli sekä luita että kvartsi-iskoksia, joukossa kaapimiakin, erikoisen runsaasti (8058: 64-69), aivankuin eräillä Alavuudella tarkastamillani kivikauden metsästysleiripaikoilla (vrt. Suomen Museo 1916, siv. 73 ja seur.). Kohdassa β olivat kvartsipalat ihan yhdessä kasassa, humusjuovasta välittömästi alkavan, punertavan, vahvasti luumurupitoisen hietakerroksen itäpuolella, aivan luiden vieressä. Kohdasta β itäänpäin ei ollut enää luumuruja, mutta sieltä täältä löytyi joku kvartsi- tai sädekiviliuskeiskos ja kohdalla γ oli vihdoin näkyvissä selvä kivikautinen tulisija kiveyksineen. Sen yläreuna oli 6 - 7 cm syvässä humuskerroksen ja ohuen ruskean hietakerroksen alla. Tulisijassa, josta osia oli sortunut hietakuoppaan, oli vahvasti hiiltä, "sysiä" ja nokea, kuten esim. Jäkärän liesissä, mutta näytti hieta sen sivuilla ja alla verraten puhtaalta. Tämän lieden kohdalla oli kankaassa huomattavissa pieni ja loiva hautura, joita kankaalla on paljon ja jommoinen oli huomattavissa kummankin sittemmin täällä kaivauksissani esille tulleen lieden kohdalla. Tulisijan länsipuolelta löytyi joku kvartsi- ja sädekiviliuske-iskos (8058:70), mutta melkein kohta sen itäpuolella, missä hietakuopan yläreuna alkaa jo siirtyä harjun pohjoisrinteelle, loppuivat kulttuurikerroksen jäljet. Niitä sai turhaan hakea myös hietakuopan koko itäreunalta, samoin sen länsireunalta ylintä osaa lukuunottamatta. Kulttuurikerros näyttää siis seuraavan kapeana vyönä harjun päällystää, kuten myös kaivaukseni pyykitetyllä alueella

osoittivat. Asutusmuoto on siis täällä ollut toinen, kuin useimmilla kivikautisilla asuinpaikoillamme. Osaksi voi tämä riippua harjun maaperästä. Harjun laella näyttää nimittäin pehmeä tasalaatuinen hieta tulevan pintaan saakka, kun sitä vastoin harjun etelärinteellä pintamaa oli kovin runsaskivistä, kuten saatoin huomata tarkastelemalla ^{hietakuopan} laitoja ja myös sittemmin kaivauksissani. - Vanhan hietakuopan kulttuurikerros oli 5,96 - 6,59 m Ranuanjärven pintaa ylempänä (ks. karttaa 2).

Pyykitetty soranotto-
alue.

Pyykitetty soranottoalue alkaa, kuten kartoista 1 - 2 näkyy, Multilahden rannasta, ulottuen harjun pohjoisrinteelle saakka ja alkaen lännessä äsken selostetusta "vanhasta hietakuopasta". Maanlaatu oli täälläkin lähinnä pintaa vahvasti kivensekaista hietaa ja soraa, paitsi kapealla vyöhykkeellä harjun laella, missä se oli hienompaa ja mistä myös kaivauksissa kivikautiset kulttuurijätteet tavattiin. Harjun päällä oli tällä alueella melkein rivissä 4 pyöreähköä tai leveän soikeata sangen maatonutta kuoppaa, n. 3 - 5 m. laajoja ja 0,25 - 0,50 m. syviä (kartta 2 ja kuva 3). Itäisin näistä kuopista oli muita matalampi ja vähäpätöisempi. Siitä itään n. 7 metr. oli, jo pyykitetyn alueen ulkopuolella, vielä viides samanlainen kuoppa.¹⁾ Isoimman, lännestäpäin lukien kolmannen (valokuvatun) pyydyskuopan pohjois- ja koillispuolella oli n. 2 - 3 m. leveästi matalaa vallia eli "paltetta", joka lienee syntynyt kuopasta kaivetusta maasta. Nämä kuopat ovat luultavasti pyydyshautain jätteitä, enkä pidä mahdottomana, että ne ovat jo kivikautisia. En ryhtynyt kuitenkaan niitä kaivamaan, koska arvelin, että niiden tutkiminen onnistuisi paremmin sitenkun hiedanotto on edentynyt niitä lähemmäksi, jolloinka niistä voitaisiin saada niiden rakennetta paremmin valaisevat

1) Lähellä niemen kärkeä oli kankaassa vielä yksi pitkulainen maakuoppa n. 4 m. pitkä ja $\frac{1}{2}$ m. leveä. Se muistutti Pirtti-saaren kesäkalmistohautain sijoja (ks. kertomustani näistä Ranuan kotelossa top. arkistossa), joskin se oli niitä nurmettuneempi.

profiilit piirretyksi ja valokuvatuksikin. - Edelleen oli harjulla paljon vähäpätöisiä epämuotoisia syvennyksiä, joista parin kohdalta kaivauksissani löytyi kivikautinen tulisija, samoin kuin vanhan hietakuopan reunassakin näkyvä liedensija oli tällaisen pienen syvennyksen kohdalla. Mutta toisten tällaisten syvennysten alta ei tullut näkyviin mitään muistiin merkittävää. - Tulkoon myös mainituksi että Kolonenäkkeen niemi on, ei niin kovin kauan sitten, ollut halmemaana n. vanhaa hietakuoppaa myöten, siis n.m. koko paalutettu alue rantatörmää lukuunottamatta. Tältä ajalta onkin selviä merkkejä näkyvissä: pintamaa oli usein paikoin aivan valkeaksi palanutta; myöskin paalutus-tilaisuudessa tavattu tuura (7891), joka kuuluu löytyneen pyykitetyltä alueelta maanpinnasta jonkun pyydyskuopista reunalta - sen tarkemmin ei sen löytökohtaa voitu osoittaa -, lienee vääntynyt maasta esille halmeviljelyksen aikoina.

Koekaiva- ukset.

Pyykitetyllä alueella oli lähellä rantaa pari pientä sora-kuoppaa, sekä kolmas pyykistä n:o 4 hiukan itäänpäin. Näiden reunoilta ei tarkastelussa keksitty mitään kivikautisen asutuksen merkkejä. Samoin saatiin harjun etelärinteelle kaivetusta kolmesta ja pohjoisrinteelle kaivetusta yhdestä 5 m:n pituisesta koeojasta täysin negatiiviset tulokset. Harjun päältä otetut kaivausalueet antoivat sitä vastoin jonkun verran tuloksia, kuten vanhan hietakuopan reunoista tehtyjen havaintojen nojalla saattoikin odottaa.

Kaivaus- alue I.

Kaivausalue I käsitti 50 m² melkein pyykitetyn alueen keskikohdalla ja harjun päällä. Sen korkeus oli 5,47 - 5,86 m yli Ranuanjärven pinnan. Sen kohdalla oli useampia pieniä hauturoita ja sen koilliskulmaa sivusi yksi noista "pyydyskuopista", joista edellä puhuttiin (ks. karttaa 4). Tämä pyydyskuoppa oli 3,5 x 3,0 m laaja ja 0,36 m syvä; olin aikonut tutkia senkin, mutta päätin sittemmin jättää sen tällä kerralla, koska arvelin tutkimuksen onnistuvan paremmin sittenkun nieta tämän kaivausalueen kohdalla oli ajettu pois. Kulttuurikerros oli tämän kaivausalueen sekä etelä- että pohjoisreunalla, linjoilla VI - VII ja XI sangen heikkoa (kartta 4) ja maaperäkin oli näillä linjoilla vielä sangen kivistä. Asutusjäännök-

set olivat pääasiassa keskittyneet linjoille VIII - X, n. 2,5 m leveälle vyöhykkeelle, missä hiedanlaatu oli pehmeämpää, ja ne olivat samaa laatua, kuin ne, mihin jo vanhan hietakuopan reunoilla olimme tutustuneet. Humuskerros oli täällä peuranjäkälan peittämällä kankaalla ylen ohut; sitä lähinnä oli hieta halmevalkean jäljiltä vaaleaksi palanutta, paikoin verraten syvälekin. Varsinainen kulttuurikerros oli yleensä heikkoa, ruskeahkoa, ruosteensekaista, ulottuen n. 15 - 20 cm syvälle pinnasta lukien, joissakin kohdin kuitenkin kahtavertaa, ja enemmänkin, syvemmälle. Ruuduilta VIII - IX: 7 - 8 tuli, maanpinnassa näkyvään parin mitättömän hauturan kohdilta, esille verraten syvästä hajoneen kivi-kautisen kivetyin lieden jäännöksiä, kuten kartasta 3 selviää. Eniten oli kiviä lieden länsisivulla, missä niitä oli kahdessa jopa kolmessakin kerroksessa päällekkäin, ylimmät 15 - 20 cm syvällä maanpinnasta lukien. Lieden itäpuoliskolla oli vain hajakiviä. Kaikki kivet olivat vahvasti palaneita. Lieden länsi- ja eteläsivulla oli vahvasti hiiltä ja nokea, joiden muodostaman kulman sisällä oli vaalea tuhkapesa. Näiden koillispuolella oli pyöreähköllä alueella 25 - 30 cm syvässä likaista, ruskeata, ikään kuin savensekaista ("rasvaista") kulttuurimaata, jossa oli hiilitäpliä ja joitakin palaneita kiviä. Perusmaa oli tulisijan alla 35 - 40 cm syvällä. Liesi oli siis huomattavasti syvempänä kuin lähistöltä, keskim. 5 - 15 cm syvältä löytyneet luumurut ja iskokset. Tulisijan pohjois- ja koillispuolelta löytyi paljon palaneita luumuruja ja kvartsi-iskoksia (ks. karttaa 4), hieman etäämpää siitä, kohdista 1 ja 2, tuura ja poikkikirveen pala sekä parisen kvartsisukaa.

Tulisijan ohella olivat kaivausalueen merkillisyyksiä luumuru-alueet, joita tuli esille kaksi ja joiden muoto selviää kartasta 3. Toinen näistä alueista oli äskenselostetun liedensijan koillispuolella ruuduissa IX - X: 7 - 10. Palaneita luumuruja oli tässä ohut kerros, joka alkoi heti humuksesta lähtien n. 5 cm:n syvyydestä ulottuen n. 15 cm syvään. Vahvimmin oli luita tämän alueen itäpäässä, missä maakin oli hieman punertavaa. Kaikkiaan tuli tältä alueelta luumuruja 136 gr.; iso osa luita oli tietenkin murenut niin hienoksi, ettei niitä voitu en-

sinkään talteen saada. Tämän luumurualueen ympäriltä, varsinkin sen eteläpuolelta, sen ja liedensijan väliin jääneestä kiilasta, löytyi samalta syvyydeltä runsaasti kvartsi-iskoksia, joita esim. ruudussa IX:8 oli aivan yhdessä kasassa. Luumurujen ja kvartsin esiintymisestä yhdessä ks. Suomen Museo 1916, siv. 73 ja seur.

Vielä vahvenmpi luualue tavattiin ruuduista VIII - X: 12 - 14; siitä tuli talteen luita yhteensä 325 gr. Luumuruja alkoi ilmaantua n. 10 cm pinnasta lukien ja oli niitä runsaimmilla kohdin 25 cm syvälle (nämä kohdat on merkitty kartalle 3 taa-jemmalla pilkutuksella). Tämänkin alueen poikki kulki 15 - 20 cm syvässä kapea, punertava palomaajuova, jossa luita oli erikoisen runsaasti; tämän palomaajuovan kohdalla, ruudun IX: 13 pohjois-nurkassa, oli luita pienellä, n. 15 cm:n läpimittaisella alueella, alinna suppilomaisesti kärjistyvänä kuoppana aina 56 cm syvälle - syvin kohta täällä tavatussa kulttuurikerroksessa. Tältä luualueelta löytyi pari kvartsikaavinta sekä pari kiviaseen kappaletta (8058:40, 42, 51), sen läheltä samoin pari hiottua liuskepalaa (8058:36, 45) ja yksi kvartsikaavin; kvartssia ei muuten löytynyt näiltä kohdilta erikoisemmin paljon, josta vastoin sädekiviliuske-iskoksia tuli tavallista runsaammin (kartta 4).

Ruuduissa XI:6 - 8 olevien pienien hauturoiden kohdilla oli maa tavallista väkevämmän väristä, ruskeata ja ruostepitoista parin valkean läiskän (halmevalkean jälkeä?) ympärillä; luita ei tässä näkynyt, mutta verraten syvältä tuli esille joku nokitiplä ja löytöinä saatiin talteen kaunis kvartsikaavin (30 cm syvästä), sädekiviliuskelastu ja joitakin kvartsi-iskoksia. Ruuduissa VI:11, VIII:11 ja X: 10 - 11 olevien hauturojen kohdilla ei sen sijaan huomattu mitään erikoisempaa.

Löydöt - 8058: 1 - 53 - ovat enimmäkseen luumuruja ja kvartsi-iskoksia, joiden joukossa on 7 kaapimen tapaista ja yksi ehkä iskukivi. Edelleen on yksi tuura (8058:17), poikkikirveen palanen (8058:28), tilapäistaltoa ja ehkä keskeneräiseksi jäänyt samanlainen (8058:42, 36), sirunen kirveen tai taltan terästä (8058: 51) ja parisen hiotun kiviaseen kappaletta (8058: 3, 45) sekä yksi hiomaton taltan tai pienen kirveen teelmä

(8058:18), kaikki sädekiviliusketta, jota kivilajia oli kaivaus-
alueella myös iskoksina. Hioimen kappaleita ei löytynyt. Löydöt
olivat yleensä, kuten luumurut ja kvartsitkin, n. 5 - 20 cm
syvällä. Tuura löytyi esim. heti pintaturpeen alta, kiviaseen
kappaleet 8058: 28 ja 51 12 - 15 cm syvästä; kvartsisuka
8058: 29 oli aina 30 cm syvässä.

Parista pienestä koekuopasta kaivausalueen I länsipuolella,
2 - 3 m:n päässä siitä, ei löytynyt mitään; kaivausalueen koi-
lisnurkkauksen pohjoispuolelle kaivetusta koekuopasta löytyi vain
yksi kvartsi-iskos ja joku hiilitäplä siksi syvältä, että sitä
lienee pidettävä kivikautisena.

Kaivausa-
alueet II-
III.

Kaivausalueen II taakoitin harjun päältä lähempänä Kolonenäkkeen
kärkeä, aivan soranottopalstan itäreunasta, 3:n ja 4:n pyydys-
kuopan väliltä (kartta 5, kuva 4). Alue leikkasi itälaidassa
4:nnen pyydyskuopan reunaa. Maanpinta oli täällä jo n. m:n
alempana kuin alueella I (4,53 - 5,02 m yli Ranuanjärven pinnan).
Kun alue osoittautui löydöistä ylen köyhäksi, kaivoin siitä
vain osan, kahtena erillisenä kappaleena (alueet II:1 ja II:2),
yhteensä 22 m.² Löydöt (8058:54 - 62) olivat pääasiassa kvartsi-
iskoksia, joiden joukossa 2 á 3 kaavinta t.j.m.s., sekä joita-
kin sädekiviliuske-iskoksia, joista yhden huomasiin vasta museos-
sa toisesta päästään suiponpyöreälle terälle hiotuksi eli ~~ele-~~
~~van~~ jonkunlaisen "pienoistuuran"^{ku} (8058: 55). Luumuruja ja tulen-
pidonjälkiä ei löydetty.

Kaivausalue III - harjun päällä, soranottopalstalla, vain
n. 4 metr. itään kaivausalueesta I (ks. karttaa 3) ja joke-
seenkin samalla korkeudella kuin se (5,84 - 5,87 m) - oli löy-
döistä vielä edellistäkin köyempi; kaiken kaikkiaan irtausi
siitä vain 2 kvartsi-iskosta (8058:63). Mutta täältä tavattiin
sensijaan kaivauksieni paraiten säilynyt kiinteä asumusjäännös,
aivan eheä liesikiveys (kartta 6 ja kuva 5). Se oli muodol-
taan melkein neliömäinen, kukin sivu n. 0,75 m pitkä, sivujen
suunnat n. SW - NE ja SE - NW. Tarkoin ottaen oli kuitenkin
vain yksi nurkka suorakulmainen ja kaksi sivua täysin suoraa,
jotavastoin lieden itänurkka oli hieman pyöristetty. Se oli
siis pohja-alaltaan aivan samanlainen kuin useimmat aikaisemmin
kesällä Maarian Jäkärän asuinpaikalla esiinkaivamani liedet;

myöskin kokonsa ja rakenteensa sekä noen esiintymisen puolesta liesi oli täysin jäkäräläisten kaltainen. Kivet olivat vahvasti palaneita, reunakivet olivat ehyempiä ja siis isompina säilyneitä, kuin aivan ravaksi palaneet keskikivet; keskus oli reunakiviä alempana. Kivien lomassa ja alla oli vahva hiili- ja nokikerros, mutta heti liesikivien ulkopuolella oli sora - maanlaatu oli tässä nimittäin verraten karkeata - melkeimpä puhtaasta väristä. Tämä tulisija oli osaksi maanpinnassa näkyvän pitkulaisen matalan hauturan kohdalla (ks. karttaa 6), ja tämän hauturan kohdalle sattuneiden lieden reunakivien kärjet olivat näkyvissä maanpinnassa; muuten oli tulisija vain pintaturpeen peitossa, n. 5 - 10 cm syvässä. Paikkakuntalaisten pyynnöstä se jätettiin purkamatta paikalleen. Kaivausalueella oli pari muutakin hauturaa; niistä oli toisen kohdalla ruuduissa E - F:I, tavallista syvemmälle valkeaksi palanutta hietaa (halmevalkean jäljiltä³). Kaivausalueen ulkopuolella, hieman yli 1 m:n koilliseen paljastetusta liedestä, oli melkein nelisnurkkainen sekä melkein liesikiveyksemme kokoinen ja muotoinen hautura (ks. karttaa 6), jonka kohdalla epäilen olevan samanlaisen lieden; kun liesikiveys tuli esille juuri kaivauksia lopettaessani, en enää ehtinyt hauturan kohtaa kaivauttaa.

Mainittakoon vielä että pyykitetyn alueen ulkopuolelta, itäisimmästä, lähinnä Kolonenäkkeen kärkeä olevasta pyydyskuopasta 2 - 3 m eteläänpäin (ks. karttaa 2) löysivät kaivausmieheni maata lapiolla tarkastaessaan kvartsi-iskoksia.

Yleistä.

Kolonenäkkeen asuinpaikka poikkeaa siis jossakin määrin tähänasti tavatuista kivikautisista asuinpaikoistamme varsinkin harjun laelle kapeaksi vyöhykkeeksi rajoittuvan kulttuurikerroksensa vuoksi. Yleensähan ovat kivikautiset asuinpaikkamme tuulilta suojatuilla mäkien rinteillä ja ovat aikoinaan ulottuneet kait rantaääyräseen saakka. Saviastianpalojen puuttumisesta johdettu, että löytökalusto on niukka, mutta varsinkin useammat, vahvasti palon jälkiä sisältäneet liendensijat kertovat kuitenkin verraten kiinteästä asutuksesta. Iskoksista päättäen on paikalla tehty myös kiviaseita sädekiviliuskeesta ja kvartsikaapi-mia, joskin hiekinvälineitä ei löydetty. Nähtävästi on tässä

metsästäjien asuinpaikka. Sekä paikan asema että kvartsikaapimet ja varsinkin runsaasti esiintyvät palaneet nisäkkäiden (peuran?) luut viittaavat tähän. Mahdollisesti ovat paikan kivikautiset asujat saalistaneet tässä otuksia pyydyskuopilla (nuolen- tai keihäänkärkiä ei- toistaiseksi! - tavattu).¹ Tulevaisuudessa hiedanoton edistyttyä lähelle harjun lakea, olisi paikalla olevia maakuoppia tarkemmin tutkittava, jolloin kenties voitaisiin saada selvyys niiden tarkoituksesta ja ehkä niiden ikäsuhteestakin paikan kivikautisiin löytöihin nähden. Samalla olisi asuinpaikka-kaivauksia jatkettava ainakin "vanhan hietakuopan" reunoilta alkaen sekä ehkä myös vielä soranottopalstalla ja niemen kärkiosassakin.

Mitä itse soranoton sallimiseen tällöin paikan mahdolliseen rauhoittamiseen tulee, liitän siitä Muinaistieteelliselle Toimikunnalle tekemäni ehdotuksen tähän jäljennöksenä (liite 2).

Tutkimukset Ranualla suoritin 27 - 30 p. elok.
1922.

Anne Europaalus

¹ Ks. Pälvi: Kerimäen Kuokkalan Hangasmaankankaan asuinpaikan kaivauksista 1936 jättämää kertomusta.

Liite 1.

*(A. Eurooppalaisen
herbomuksen Ranuan
Kolonenäkkeen Kivihaali-
kasta asuinpaikasta).*

Jäljennös.

Pöytäkirja tehty tietekoaineen
ottopaikan paaluttamisessa Lohen talosta
N:o 2¹ Ranuan kunnassa ja kylässä Ou-
lun läänissä, v. 1921.

Ranuan tielautakunnan aloitteesta on läänin Maaherra päätöksellään N:o 9,361, Kanslia V, 14/4 1921 määrännyt allekirjoittaneen, vanhemman maannittausinsinöörin Kalle Nurmelan toimittamaan anotun, 1/2 ha suuren soranottopaikan paaluttamisen Lohen talon N:o 2 (Keskitalon RN:o 2¹) maasta Ranuan kunnassa ja kylässä, Kolonenäke- nimisestä maasta, sekä siitä laatimaan selitelmän.

Ilmoitettuani toimituksen aloittamisesta läänin Maaherralle julkisten asiameisten määräämistä varten, kuulutin laillisessa järjestyksessä toimituksen alkukokouksen pidettäväksi Ranuan Pappilassa 22 p:nä elokuuta 1921, jolloin saapuville tulivat talokas Matti Lohi, Keskitalon N:o 2¹ osakas, tielautakunnan puheenjohtaja, työnjohtaja Kalle Ranua, poliisi Yrjö Koivistoinen, sekä kruunun asiamehenä Ranuan piirin Nimismies Maaherran määräyksestä. N:o 14404 8/7 1921. Uskotuiksi miehiksi ilmoitettiin Kauppias Janne Pietarila ja talokas Matti Ranua.

1: §.

Kysyttäessä myönnettiin kokous lailliseksi ja toimitusmiehet esteettömiksi.

2: §.

Toimitusmääräys julkiluettiin, jonka jälkeen Matti Lohi kertasi edelleen samaa, jota hän kirjallisesti jo on tehnyt määräykseen liitettyssä selityskirjelmässään.

Muilla asianosaisilla ei ollut mitään uutta esitettävänä.

3: §.

Sovittiin, että sorapaikan tarkastus ja paalutus toimitetaan paikan päällä seuraavana, eli 23 p:nä elokuuta, jolloin saapuvilla olivat paitsi toimitusmiehiä, tielautakunnan puheenjohtaja Kalle Ranua ja talokas Matti Lohi.

Toimitettiin Kolonenäkkeen kartoitus. Niemeke pistää mantee-
reesta Ranuan järven länsipäähän ollen eteläsivu järven rantaan
saakka enempi jyrkkärintainen, ja sopiva soranottopaikaksi, myös-
kin maan laadun puolesta. Niemekkeen kärjessä sekä koillissi-
vulla on niittyä. Itse niemen tyvipuolella ja vähän nokassakin
kasvaa nuorta mäntymetsää, paikottain taajastikin. Jo niemen
harjannetta kulkiessa huomasimme jotakin erikoista tässä muutoin
sileäselkäisessä, vähäkivisessä, mykeässä maassa, nimittäin sään-
nöllisiä maakuoppia siellä täällä. Paikalla lähemmin tarkas-
taessamme löysimme maasta kivikauden taltan joten niemellä on
ollut

kivikautinen asutus,

minkä täten tahdomme saattaa julkisuuteen niitä mahdollisia
enempiä toimenpiteitä varten, joita löytö ehkä aiheuttaa.

4: §.

Sorapaikka paalutettiin, ja tehtiinpä nurkkiin 5-kiviset
pyykit, N:ot 1, 2, 3, ja 4, Kolonenäkkeen etelälaidasta, niemen
kupeesta, 100 metriä pitkältä ja 50 metriä leveältä, sillä
tavalla kuin kartta lähemmin osoittaa, ja tuli paalutettuun
piiriin useita kivikauden hautoja.

5: §.

Toimitus lopetettiin, ja asianomaisille ilmoitettiin et-
tä kartta ja asiakirjat lähetetään määräyksen mukaan Maaher-
ralle, jonka enemmistä jatkuvista toimenpiteistä asia jääpi
riippuvaksi.

Ranualla 23 p. elokuuta 1921.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Uskotut miehet

Matti Ranua. J. Pietarila.

Viran puolesta:

Kalle Nurmela.

maanmittausinsinööri.

Liite 2.

Järjennös.

(A. Euroopalaisten Kerto-
mukseen Rannan Ho-
lonenäkkeen kivikautises-
tä, asuinpaikasta).

Muinaistieteellisen Toimikunnan Esihistorialliselle
Osastolle.

Syyskuun 19 päivänä 1921 päivätyssä lähetepäätöksessään n:o 10,221 on Oulun läänin Maaherra lähettänyt Muinaistieteelliselle Toimikunnalle erästä tonttimaan ottopaikaksi paalu-¹tettua, Rannan pitäjän Rannan kylässä (n:o 2) Keskitalon maala, Kolonenäkkeen niemellä sijaitsevaa aluetta koskevan asiakirjavihkon lausunnon saamista varten sen johdosta, että alueelta oli tavattu kivikautinen muinaisesine sekä muitakin kivi-
kautiseen asutukseen viittaavia merkkejä. Kun vuodenaika kaiva-
uksia varten Peräpohjolassa oli jo liian myöhäinen, katsoi Toimikunnan Esihistoriallinen Osasto (kokouksissaan 27 ja 30 p. syysk. 1921), että tutkimukset paikalla ja lopullisen lausunnon antaminen asiassa oli jätettävä tähän vuoteen, josta Valtion-
arkeologi 30 p. syysk. 1921 päivätyssä kirjeessä n:o 610 antoi tiedon Oulun läänin Maaherralle samalla ilmoittaen, Esihistoriallisen Osaston päätöksen mukaisesti, että tarpeen vaatiessa voitaisiin alueelta ottaa hietaa n. 1 m:n leveydeltä alkaen entisestä seranottopaikasta järven rannalla.

Sittenkun allekirjoittanut kuluvan vuoden elokuussa suoritti kaivauksia puheenalaisella paikalla, saan pyydettyä lausuntoa varten ilmoittaa seuraavaa:

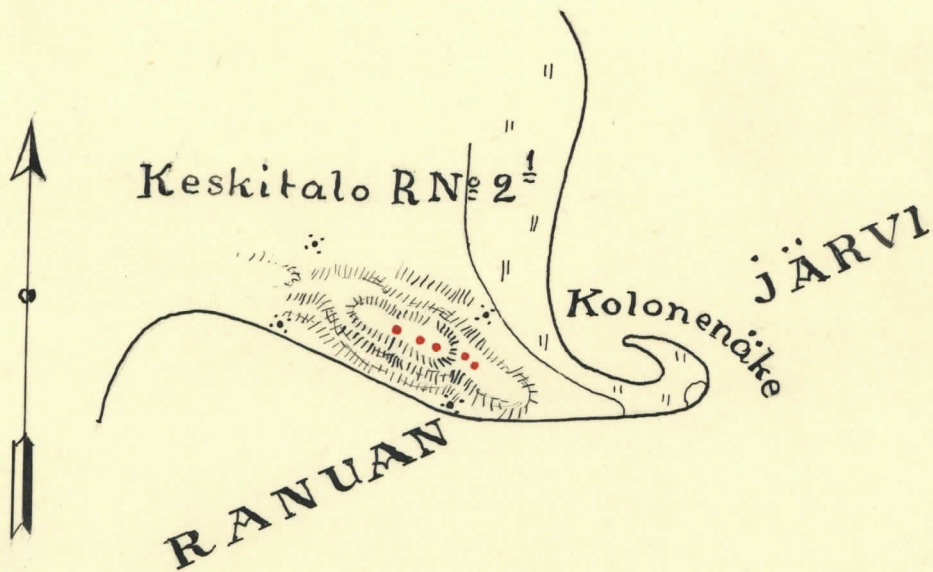
Kolonenäkkeen niemellä ja siitä länteen päin jatkuvalla kan-
kaalla on tosiaankin selviä jäännöksiä kivikautisesta asutuksesta, kuten tarkemmin olen selostanut Esihistoriallisen Osaston topo-
grafiseen arkistoon jätettävässä kertomuksessa. Asutusjäännökset ovat niukanpuoleisia, mutta edustavat kuitenkin hieman tähänasti-

aista poikkeavaa lajia kivikautisten asuinpaikkojenne joukossa. Mainittakoon myös Kolonenäkkeellä tapaamani verraten hyvin säilyneet liesikiveykset, jollaisia maamme pohjois-osista on toistaiseksi vain harvoin saatu esin. Kun kivikautiset asuinjäänne-
näkset Kolonenäkkeellä esiintyvät, kuten tutkimuksistani melkoisella varmuudella selvisi, vain kapeana vyönä harjun päällystyällä, jotenka suurin osa paalutetusta alueesta jää aivan löydöt-
^{ksij} pidän koke aijotun soranottopalstan jatkuvaa rauhoittamista tarpeellonana, varsinkin kun itse asuinpaikka-aluekin on köyhän-
laista löydöistä ja kun sitä näyttää jatkuvan myös pyykitetyn alueen rajojen ulkopuolellekin. Tämän vuoksi ehdottaisin, että soranotto paalutetulla alueella sallittaisiin harjun kummaltakin rinteeltä mutta että 12 m leveään ja 100 m:ä pitkään vyöhykkeeseen soranottopalstan keskivaiheilla ei toistaiseksi annettaisi koskea, lukuunottamatta allekirjoittaneen läntisintä 50 m:n² suuruisia kaiveusalueita (n:o I), jonka kohdalta hiedanotto voitaisiin myös jo sallia. Rauhoitettava vyöhyke alkaisi, kuten lyijykynämerkinnästä myöteletitetyssä karttaluonnoksessani selviää, suorasta linjasta, joka olisi vedettävä 17:nneltä metriltä pyykien n:rot 3 - 4 välisellä linjalla vastaavaan pisteeseen pyykien 2 - 1 välisellä linjalla, ja loppuisi 29:nnen metrin kohdalla samojen pyykkien välillä yhdistävään linjaan (metrit on luettu pohjoisista pyykeistä n:rot 2 ja 3 alkaen). Tämä kaistale käsittää harjun laen, jolta kivikautisia löytöjä on pääasiassa odotettavissa, samoin myös soranottopalstalle näkyvät ja oheellisyyssä ^{poytäkirjassa ja muun kassa} allekirjoituksin mainitut maakuopat, jotka mahdollisesti ovat kivikautisia pyydyskuoppia ja joiden tutkimus voidaan parhaiten suorittaa sitten, kun hietakuopan reuna on etääntynyt niiden läheisyyteen. Ennenkuin hiedanotto aloitetaan mainitulta 12 m:n leveältä vyöhykkeeltä, olisi siis asianomaisten virkamiesten tai Rauman kunnan tielautakunnan siltä hyvässä ajoin ilmoitettava muinaistieteelliselle Toimikunnalle, jotta se voisi suorittaa siellä sitä ennen tarpeellisiksi katsotut tutkimukset. Kaiken varalta olisi ehkä myös syytä huomauttaa, että harjun rinteeltä alkavassa soranotossa mahdollisesti löytyneet muinaisesineet on toimitettava tänne lunastettaviksi, ja mahdollisesti

tavatuista liedensijoista y.m.s. on viipymättä tehtävä tänne ilmoitus. - Samalla olisi ehkä syytä pyytää Masherraa myös rauhoittamaan hiedanotolte harjun laki myöskäliitettyssä karttaluonnoksessani näkyvän "vanhan hietakuopan" yläreunasta alkaen länteen päin Renuar seurakunnan hautuumaan aiteen suokka, koskapa asuinpaikka-alue jatkuu täällä, ollen siitä selviä ja vahvoja merkkejä näkyvissä mainitun hietakuopan yläreunassa.

Helsingissä 2 p:nä lokak. 1922.

Arne Ruuspaens.

Ranua, Kolonenäkkeen kivik. asuinpaikka.
Kuuluu A. Europaeuksen kertomukseen
v:ltä 1922

• pyyntikuoppa.

v. lta 1922).

KARTTA

Keskitalon perintötalosta R N° 2¹ (Lohi N° 2).

paalutetusta Soranottopaikasta

Ranuan kylässä Ranuan

pitäjässä OULUN läänissä

Tilukset uudestaan mittasi ja selitti sekä
tientekoaineen ottopaikan paaluttamisen

toimitti v. 1921 vanhempi maanmittaus-
insinööri Kalle Nurmela

Rekisteröinyt Oulun läänin läänin-
maanmittauskonttorissa

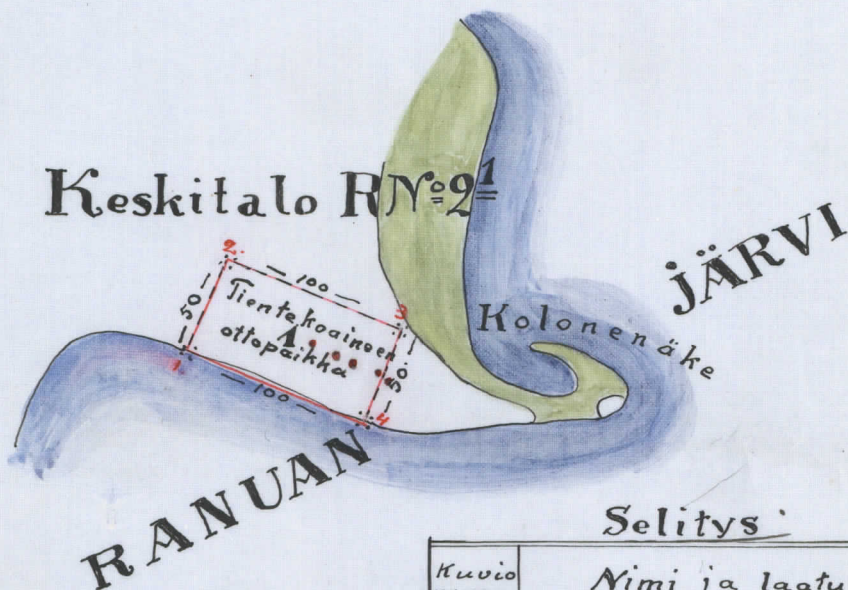
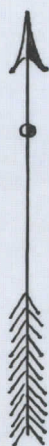
SELITYS:

VÄRITYS ja MERKIT:

	Niitty
	Kangas

— Raja

- ▣ Nelikulmainen pyykki
- ∴ Viisikivinen "
- ⊗ Maaperäkivi- "
- ⊗ Turvepyykki

Selitys:

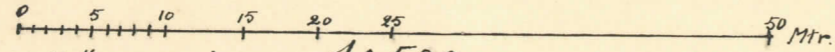
Kuvio numero	Nimi ja laatu	Ma ha.
1	Kolonenäke, harju, sora vähän seassa kiviä, johon alueeseen käyttöoikeus ehdotet. lunastettavaksi	0,50

1.000 50 0 1000 2000 3000 mt.

Kartta 2. Ranua, Ranuan kylä (N^o2')

Kolonenäkkeen kivikautinen asuinpaikka.

Kartoitti A. Europaeus 30.8.1922

4,53-659 Korkeusmittoja (järven pinnasta) 1:500

☼ Vanhoja pyydyskuoppia.

⊖ Hietakuoppia.

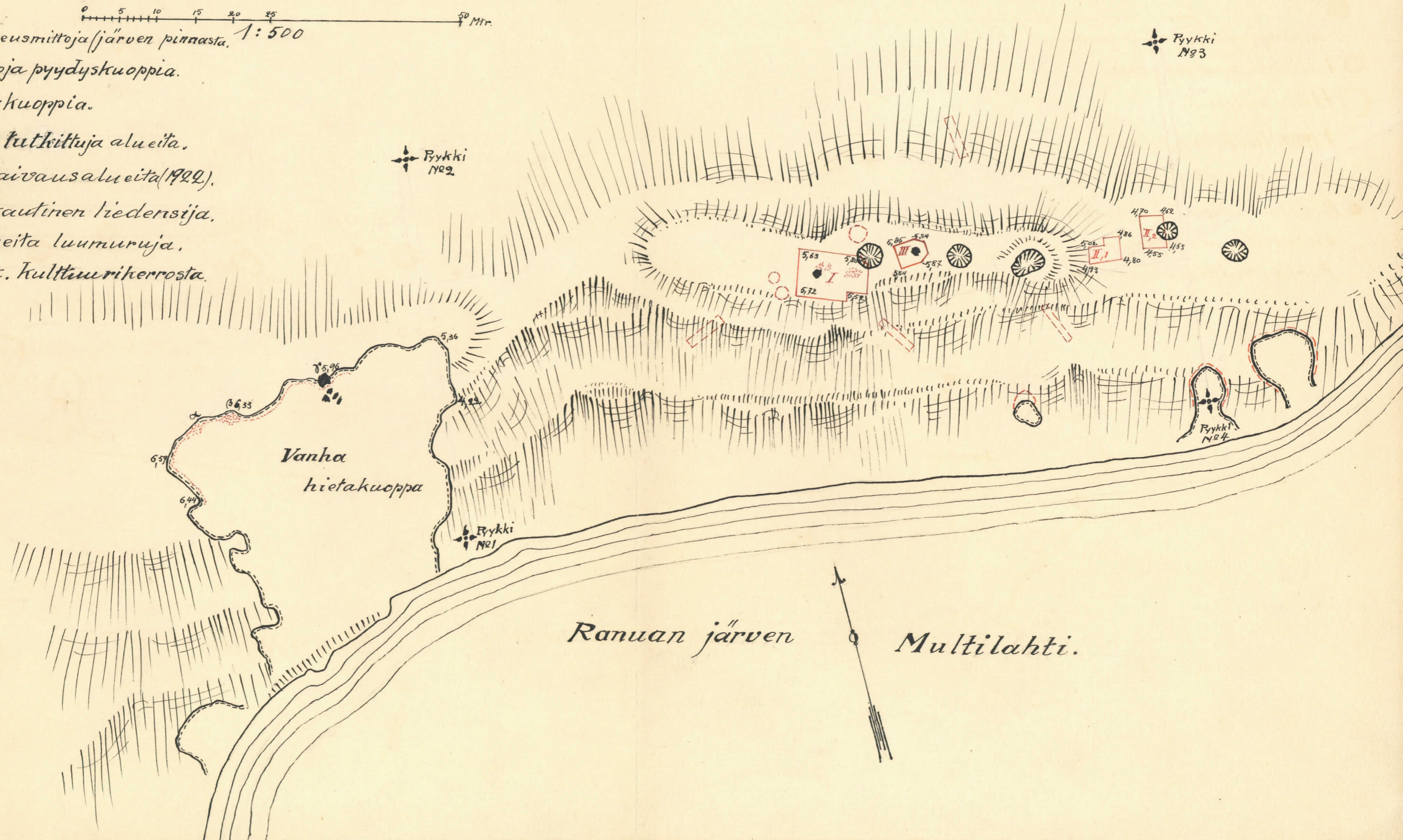
□ 1922 tutkittuja alueita.

⊞ Noekairausalueita (1922).

● Kivikautinen tiedensija.

⊙ Palaneita luumuruja.

⋯ Kivik. kulttuurikerrosta.

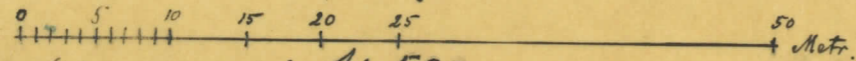

Kartta 2.

Ranua, Ranuan kylä (N° 2¹).

Kolonenäkkeen kivikautinen asuinpaikka.

Kartoitti A. Europæus 30. 8. 1922.

45-60 Korkeusmittoja (järven pinnasta). 1: 500.

☉ Vanhoja pyydyskuoppia.

☉ Hietakuoppia.

□ V. 1922 tutkittuja alueita.

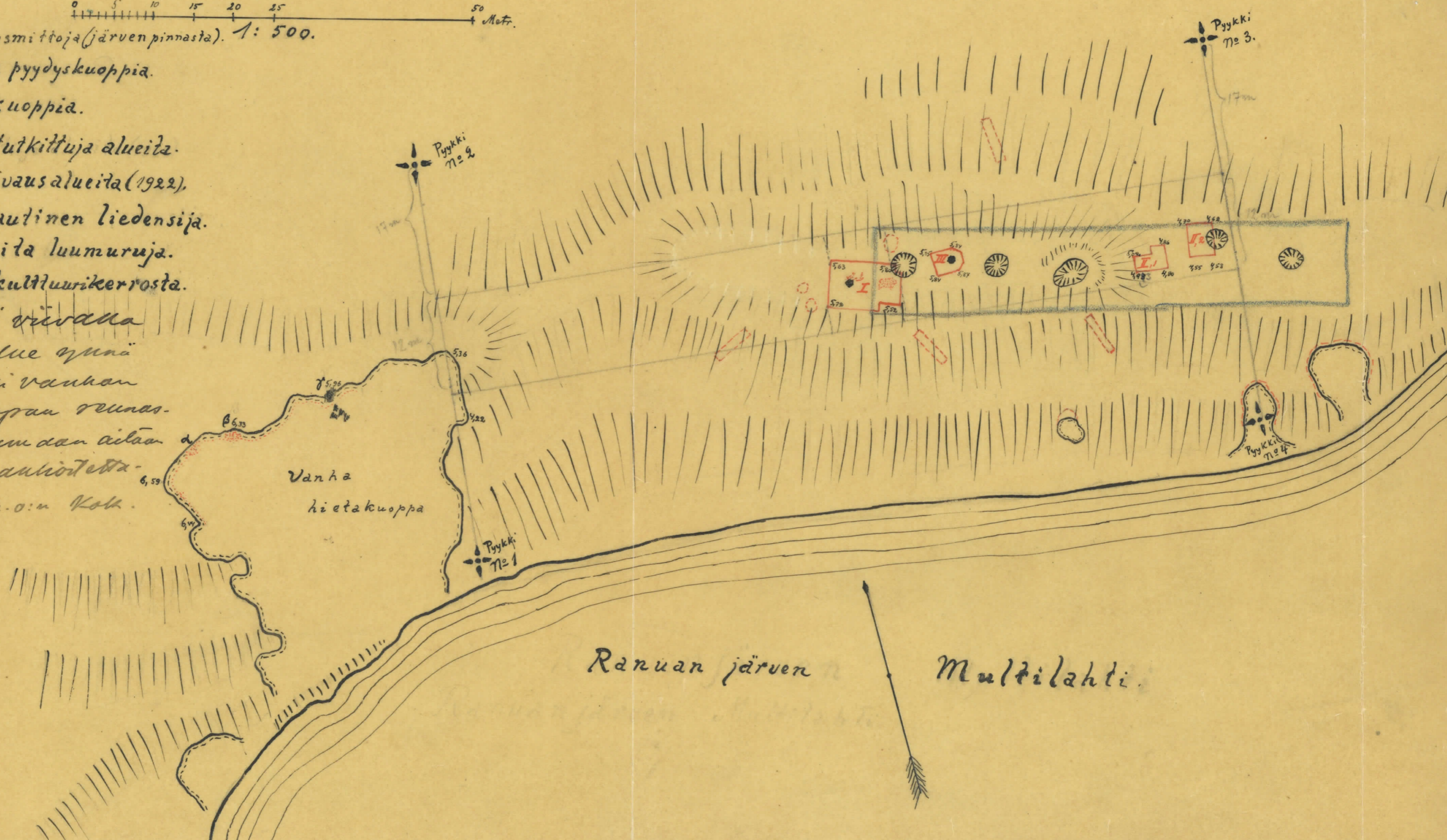
□ Koe kaivaus alueita (1922).

● Kivikautinen liedensija.

☉ Palaneita luumuruja.

--- Kivik. kulttuurikerrosta.

Sinisellä viivalla
 merkity alue on
 harju laki vanhan
 hietakuopan reunas-
 ta nautumaan aita-
 ppydytty rauhoitetta-
 vaksi (Sih. o:n Koko-
 5. X. 1922).

Kartta 3.

Ranua, Kolonenäkkeen

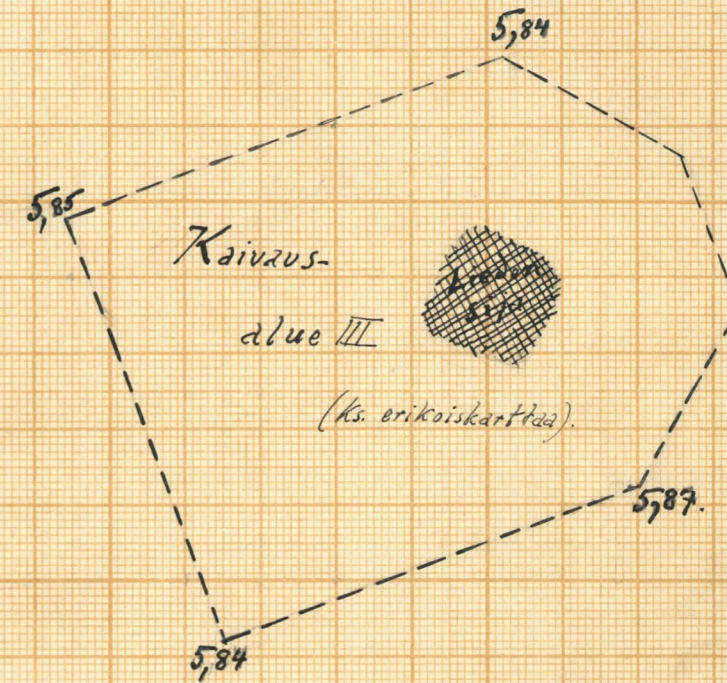
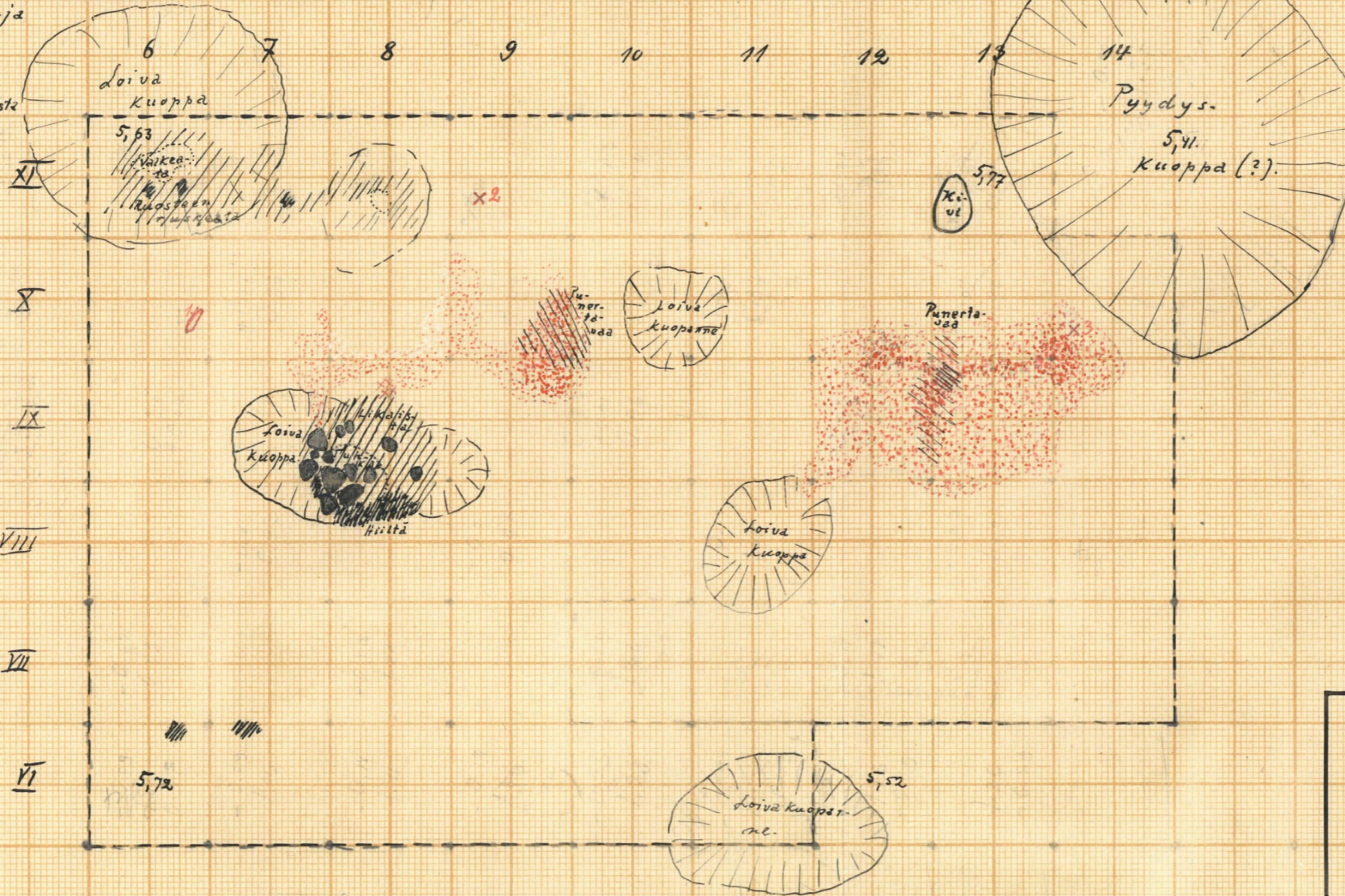
kiivikautinen asuinpaikka.

Kaivausalue I v. 1922

A. Europaeus 28. 8. 1922.

1:50 (2cm = 1m).

- Palaneita luumuruja
- " kiviä
- Punert. palomaata.
- likaista tai ruosteista ruskeaa maata.
- Hiiliä.
- Tuhkapesa

Kaivausalue I (1:100), korkeusmitat (pinta) Ranuanjärven pinnasta lukien.

	6	7	8	9	10	11	12	13	14
XI	5,63		5,69		5,78		5,80	5,77	5,71
X		5,82		5,84		5,81		5,86	
IX	5,79		5,81		5,82		5,86		
VIII		5,81		5,81		5,73		5,78	
VII	5,79		5,78		5,72		5,67		
VI	5,72	5,72	5,67	5,62	5,58	5,57	5,52	5,52	

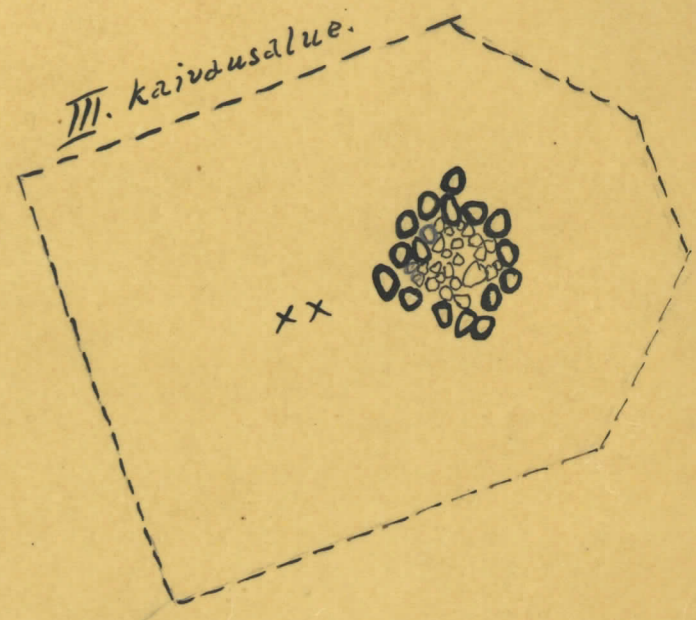
Kartta 4
(pikaluonnos).

Ranua. Kolonenäke. Kaivausalue I
A. Es. 1922.

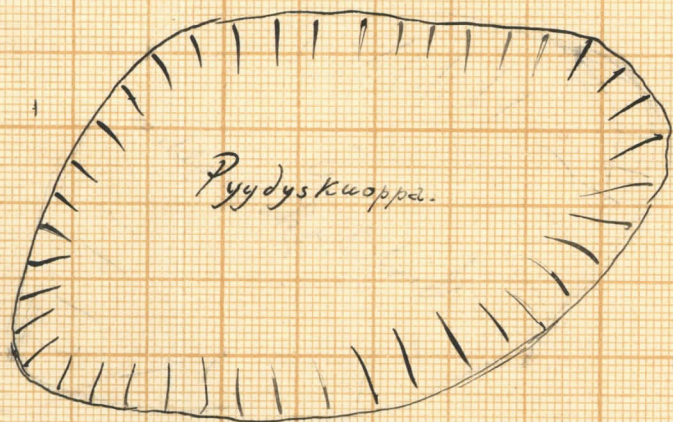
----- Luualueiden rajat.

- ▲▲ Sädekiiviliuskeasemia ja selkauron kpl.
- × Sädekiiviliuskeiskoksia
- ▲ Kvartsikaavin
- × Kvartsiiskos.

döydöt skemaattisesti
ruudukkain merkitty.

Kartta 5.

Ranua. Kolonenäkkeen kivikautinen
asuinpaikka.

Kaivausalue II.
1:50.

A. Europaeus 29.8.1922.

Kaivausalue II.
(maanpinta) järven

	e	f	g	h	i	k.
5	5,01				4,84	
6						
7	5,02				4,86	
8						
9	4,93					4,80

e f g h

m n o

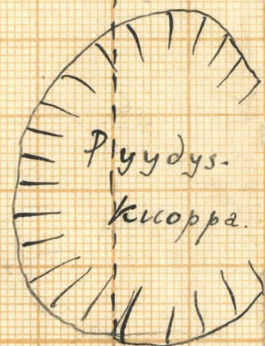
} 5 {

} 6 {

} 7 {

} 8 {

} 9 {

Alue II:2.

Alue II:1

orkeusmitat
pinnasta. 1:100.

m n o p q

4,70 4,62 4,77

4,70

4,72

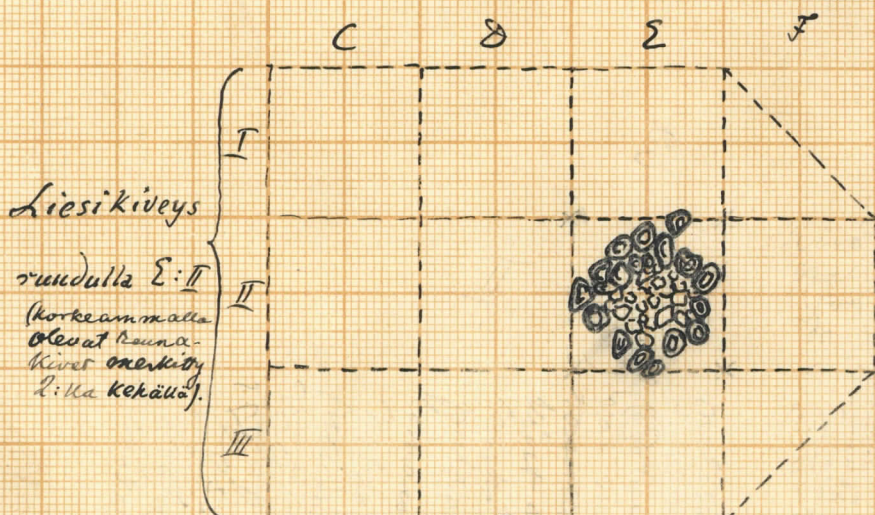
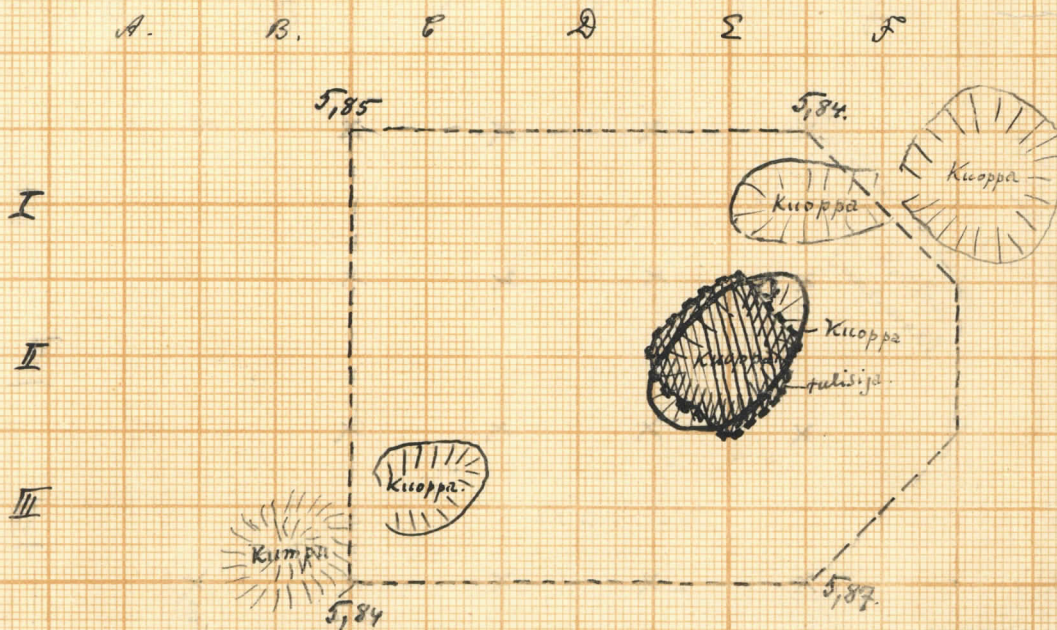
4,55

4,53

Kartta 6.

Ranua. Kolonenäkkeen kivikaudin asuin-
paikka. Kaivausalue III. 1:50. (Vrt. karttoihin 3-4).

A. Europaeus 30. 8. 1922.

KARTTA

Keskitalon perintötalosta R № 2¹ (Lohi № 2)
 paalutetusta Soranottopaikasta
 Ranuan kylässä Ranuan
 pitäjässä OULUN läänissä

Tilukset uudestaan mittasi ja selitti sekä
 tienkehoaineen ottopaikan paaluttamisen
 toimitti v. 1921 vanhempi maanmittaus-
 insinööri Kalle Nurmela

Rekisteröinyt Oulun läänin läänin-
 maanmittauskonttorissa

SELITYS:

VÄRITYS ja
MERKIT:

	Niitty
	Kangas

— Raja

□ Nelikulmainen pyykki

∴ Viiskivinen "

⊗ Maaperäkivi "

⊗ Turvepyykki

Selitys

Kuvio numero	Nimi ja laatu	Ala ha
1	Kolonenäke, harju, sora vähän seassa kiviä, johon alueeseen käyttöoikeus ehdotet. lunastettavaksi	0.50

1000 50 0 1000 2000 3000 metriä

Ranna, Kolonenäkseen Kivi-Kautinen osuingsaikka,
Suikkimä N. Europaem 1922.

Vanha hietakuoppa!

5597-98.

Kuva 1. Kolonenäkseen niemi Katoattuna Multilahden gräbjukista eli lounaasta-
päivi. Vasemman puoleisessa kuvassa on rantaan tulevien aitojen välillä osa "Van-
haa hietakuoppaa" näkyvissä. Vt. karttoihin 1-2.

Foto. N. Europaemus
27/8 1922.

Ranua, Kolonenäkkeen kivikautien
asuinpaikka, Fulk. A. Engström 1922.
Kuvat 2-5.

5599.

Kuva 2. Näköala Kolonenäkkeeltä kaak-
koon päin. Etualalla "vanha hiestakuoppa".
Taanstalla Ranuan kirkonkylä.

Valok. A. Es. 30/8 1922.

5600.

Kuva 3. Pyydykskuoppa Kolonenäk-
keen niemellä, kalmas lännestäpäin
lukkien, heti kaivausalueen II:n länsipuo-
lilla; valokuvattu kaakosta päin (vrt. karttuan 2).

Valok. A. Es. 29/8 1922.

Ranua, Kalonenäkkeen Kivikauteen aseinjoiden
ka, Fuikinut A. Europaus 1922.

5601.

Kuva 4. Kalonenäkkeen kärkiosa, valoku-
vattuna lännestä itään päin; etualalla osia
kaivausalueesta II. Valok. A. Ss. 29/8 1922.

5602.

Kuva 5. Liedensija kaivausalueella III,
lounaasta päin (vrt. karttaan 6) Valok. A. Ss. 30/8 1922.